

УДК 7.75

Юрій **Джуранюк**

завідувач фондів Косівського музею
народного мистецтва
та побуту Гуцульщини

Невідомий малюнок Олени Кульчицької

Анотація. У статті описано події, пов'язані з придбанням у фонди Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини невідомого малюнка художниці Олени Кульчицької із зображенням дерев'яної гуцульської церкви, що згоріла наприкінці Другої світової війни.

Ключові слова. Олена Кульчицька, церква, акварель, Гуцульщина.

Вагоме місце у творчості Олени Кульчицької складає “гуцульська” сторінка, початки якої сягають її безтурботних молодечих років перед Першою світовою війною. 1904 року її батька, Лева Кульчицького, “спенсіонували”, і він з родиною переїжджає зі Львова до відомого провінційного курортного містечка Косів. Володіючи неабияким правничим досвідом, він у Косові відкриває адвокатську канцелярію, надає місцевим жителям юридичну допомогу, займається благодійними справами і, намагаючись порушити монолітне іноземне торговельне ярмо, організацією потужного українського кооперативного руху.

Олена в той час навчалася у Віденській художньо-промисловій школі й була вдома лише влітку, на канікулах, однак ці короточасні візити на Гуцульщину справили глибоке враження на молоду художницю. Пізніше у своїх особистих нотатках вона зізнається: “Мої феєрії (канікули — авт.) 1905 року були вже не у великому місті, а в маленькому, майже селі. Я опинилася серед гуцулів — цієї частини нашого Народу, яку так дуже полюбила, пізнала її звичаї і це своєрідне, дуже цінне народне мистецтво — архітектуру. Це було продовження мого пізнання краси природи, прогулянки околицями й користання з кожної хвили для зарисовки побаченого” [1, с.106].

Свого часу експозиція Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини поповнилася однією з акварелей О. Кульчицької із зображенням дерев'яної гуцульської церкви. Малюнок подарував відомий косівський краєзнавець, педагог, справжній народний академік Ігор Пелипейко, який розповів про драматичну долю цього твору.

Малюнок був подарований авторкою родині Луцьких, що мешкала в Косові по вулиці Пансіонатній у просторій дерев'яній віллі (під час Другої світової війни її спалили угорські війська). Голова родини, Остап Луцький — громадсько-політичний діяч, учасник визвольної боротьби 1918-1920 рр., оригінальний поет, який записував і вивчав гуцульський фольклор, колекціонував твори народного мистецтва. Йому допомагала дружина Ірина, дочка видатного вченого С.Смаль-Стоцького. Вони обоє були частими гостями в гостинному домі Кульчицьких і навпаки — приймали їх у себе. Після початку Другої світової війни з наближенням Червоної армії 1939 року Ірина із сином Юрієм виїхали з Косова на Захід. Остап Луцький, який вважав, що він як українець повинен бути зі своїм народом у час випробувань, а перед радянською владою нічим не завинив, залишився в місті. Ця трагічна помилка більшості української інтелігенції, вихованої на європейських принципах, коштувала йому життя. Незважаючи на те, що він був громадянином Польщі, його заарештували й незабаром його могила загубилася в безодні ГУЛАГу. [2, с.65].

У кінці 1920—1930-х рр. Олена Кульчицька мандрує Лемківщиною, Гуцульщиною, Покуттям. Навесні 1931 року вона впродовж десяти днів перебувала в Старому Косові, імовірно у родині Абрисовських, де бували Леся Українка, Ольга Кобилянська, Гнат Хоткевич та інші видатні особистості українського культурного світу. Пізніше О. Кульчицька буде згадувати: “1931 рік. У цьому році на Великодні свята була я в Косові Старім. Тут зарисувала я дуже багато церков... Сьогодні подивляю, що я за 10 днів стільки зробила!”. І далі: “... Із численних зарисовок того часу не залишилося дотепер жодної картини” [1, с.107] , але їй не було відомо, що хоча б одна робота, що пережила різні історичні події, таки збереглася аж у далекій Канаді! Це — невеликий акварельний малюнок церкви на папері формату А4. Папір дещо потертий,

пожовклий, уздовж країв — подвійна обвідка олівцем. У лівому нижньому кутку олівцем підписано: “Олена Кульчицька, 10. 4. 1931 р.” [3].

Малюнок зберіг до нашого часу син Остапа Луцького, Юрій Луцький, літературознавець, перекладач, професор Торонтського університету. У кінці

Кульчицька О.
Гуцульська церква, 1931р.

90-х років він переслав твір І. Пелипейкові, батьки якого у 1930-х — на початку 40-х років квартирували в Луцьких [3].

Акварель виглядає дещо незавершеною, проте стрункі, вишукані пропорції будівлі відтворено досконало [3].

Висловлюючись про предмет своєї праці, вона пише: “Переглядаючи мою збірку архітектури, міг би мене хтось запитати, що було причиною мого зацікавлення як художника дерев’яною архітектурою села? На це відповідаю: художник, який споглядає природу, шукає теми для своїх праць у навколишньому світі... А як виглядає село? Переглядаючи спосіб будівництва хат, доходить до будівлі, що в центрі села, на горбку, — це церква, дзвіниця... Ся архітектура — доказ уміння сільського будівничого, доказ культури українського народу” [1, 116].

І. А. Пелипейко вважав, що на малюнку зображено церкву в Старому Косові. За конструктивними особливостями вона належить до т.зв. п’ятизрубних храмів. Над кожним боковим прирубом хрестовидної в плані будівлі встановлено восьмигранний барабан, завершений шатровим накриттям — банею. Найвища баня-купол розміщена над центральним зрубом. Нижня частина стін захищена від снігу та дощу опасанням — широким дашком, де під час негоди могли сховатися парафіяни. Зображена церква, очевидно, покрита цинковою бляхою (крім нижньої частини під опасанням). Звичайно, тільки круговий огляд може дати повне уявлення про пластичний характер

будівлі, але художниця вибирає оптимальну точку зору, з якої двовимірне зображення передає врочисту величність гармонійної у своїх пропорціях споруди — талановитого витвору народних майстрів.

На жаль, церква згоріла наприкінці Другої світової війни, але малюнок Олени Кульчицької зберіг для нас її шляхетний поетичний образ, що, наче старовинний корабель (пригадаймо назву внутрішніх приміщень храму — нави — кораблі), під громадою вітрил пишається серед просторів.

1. Коваль Я. З Бережан у широкий світ // Жовтень. — Ч. 1. — № 3. — 1978 р. — С.107-116.
2. Пелипейко І. Косів. Люди і долі. — Косів: Писаний Камінь, 2001. — 368 с.
3. ФКМНМПГ (Фонд Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини). — Інв. № ж-15.

ANNOTATION

Yurii Dzhuraniuk. The Unknown Drawing of Olena Kulchytska. The article describes events associated with the acquisition of the unknown drawing by Olena Kulchytska, the artist, depicting wooden Hutsul church, burnt down at the end of the World War II, by the funds of Kosiv Museum of Folk Art and Life of Hutsulshchyna.

Key words. Olena Kulchytska, church, watercolour, Hutsulshchyna.

АННОТАЦИЯ

Юрий Джуранюк. Неизвестный рисунок Елены Кульчицкой. В статье описаны события, связанные с приобретением в фонды Косовского музея народного искусства и быта Гуцульщины неизвестного рисунка художницы Елены Кульчицкой с изображением деревянной гуцульской церкви, сгоревшей в конце Второй мировой войны.

Ключевые слова. Елена Кульчицкая, церковь, акварель, Гуцульщина.